

TAPA VALLAVOLIKOGU
OTSUS

Tapa

Asustusjaotuse muutmise algatamine

Tapa Vallavolikogu 17. juuni 2019 istungil toimus arutelu majandus- ja ettevõtluskomisjoni ettepaneku üle ühendada Sääse alevik Tamsalu linnaga. Tapa Vallavolikogu toetas esitatud ettepanekut Tamsalu linna ja Sääse aleviku asumijaotuse muutmiseks ja delegeeris eelnõu ettevalmistamise Tapa vallavalitsusele.

Majandus- ja ettevõtluskomisjoni 04.06.2019 koosolekul tegi komisjon ettepaneku volikogule võimalikuks piiride muutmiseks - Sääse aleviku liitumiseks Tamsalu linnaga.

Lähtudes eeltoodust ning võttes aluseks kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 22 lõike 1 punkti 37, Eesti territooriumi haldusjaotuse seaduse § 6 lõike 5 ja 5¹ ning Vabariigi Valitsuse 25. novembri 2004 määruse nr 355 „Asustusüksuse liigi, nime ja lahkmejoonte määramise alused ja kord“ § 10 lõike 1:

1. Algatada Tapa valla asustusjaotuse muutmine, mille tulemusena liidetakse Sääse alevik Tamsalu linnaga ning Tamsalu linn suureneb Sääse aleviku võrra.
2. Otsus jõustub teatavakstegemisest.

Käesoleva otsuse peale võib esitada Tapa Vallavolikogule vaide haldusmenetluse seaduses sätestatud korras 30 päeva jooksul, arvates otsuse teatavakstegemise päevast või päevast, millal oleks pidanud otsusest teada saama, või esitada kaebuse Jõhvi Halduskohtule halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras 30 päeva jooksul otsuse teatavakstegemise päevast arvates.

(allkirjastatud digitaalselt)

Maksim Butšenkov
volikogu esimees

Seletuskiri

**Tapa Vallavolikogu otsuse eelnõu „Asustusjaotuse muutmise algatamine“ juurde
Sääse aleviku liitmine Tamsalu linnaga**

Tapa Vallavolikogu 17. juuni 2019 istungil toimus arutelu majandus- ja ettevõtluskomisjoni ettepaneku üle ühendada Sääse alevik Tamsalu linnaga.
Volikogu otsustas: vallavalitsusel asuda tegema ettevalmistusi Tamsalu linna ja Sääse aleviku

asumijaotuse muutmiseks.

Käesolevas seletuskirjas esitatakse liidetavate asulate iseloomustus (rahvaarv, koosseis, paiknemine, sotsiaal-majanduslik olukord, arenguvõimalused, kooskõla planeeringute ja arengukavadega jms)

Tapa vald on [kohalik omavalitsus Lääne-Viru maakonnas](#), mille keskus on [Tapa linn](#).

Tapa vald on [Lääne-Virumaa](#) läänepoolseim vald, mis piirneb [Anija](#), [Kuusalu](#), [Kadrina](#), [Rakvere](#), [Väike-Maarja](#) ja [Järva](#) vallaga.

Tapa vald moodustati 2017. aasta oktoobris [Tapa](#) ja [Tamsalu](#) valla ühinemise teel.

Tapa vald jaotub üheksaks kogukondlikuks piirkonnaks:

- 1) Assamalla – Assamalla, Kullenga, Lemmküla, Vadiküla, Võhmetu, Koplitaguse ja Koduküla küla;
- 2) Jäneda – Jäneda, Kõrveküla, Läpi, Patika ja Raudla küla;
- 3) Karkuse – Karkuse, Nõmmküla, Näo, Piilu ja Saiakopli küla;
- 4) Lehtse – Lehtse alevik, Jootme, Kuru, Linnape, Läste, Pruuna, Rabasaare, Rägavere, Räsna ja Tõõrakõrve küla;
- 5) Moe – Imastu, Loks, Lokuta, Moe, Saksi ja Vahakulmu küla;
- 6) Porkuni – Porkuni, Piisupi, Vistla, Järvajõe ja Kadapiku küla;
- 7) Tamsalu – Tamsalu linn, Sääse alevik, Uudeküla, Alupere, Naistevälja, Kaeva, Loksa, Savalduma, Araski, Sauvälja, Metskaevu ja Põdrangu küla;
- 8) Tapa linn;
- 9) Vajangu – Vajangu, Kuie, Kursi, Kerguta, Aavere, Võhmuta, Tärje ja Järsi küla.

Lääne-Viru maakonnaplaneeringu teemaplaneeringu "Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2009-2015" järgi jagunes Tamsalu vald neljaks kandiks: 1) *Tamsalu kant* (Sääse, Uudeküla, Alupere, Naistevälja, Kaeva, Loksa, Savalduma, Araski, Sauvälja, Metskaevu, Põdrangu), 2) *Porkuni kant* (Porkuni, Piisupi, Vistla, Järvajõe, Kadapiku), 3) *Vajangu kant* (Vajangu, Kuie, Kursi, Kerguta, Aavere, Võhmuta, Tärje, Järsi), 4) *Assamalla kant* (Assamalla, Kullenga, Lemmküla, Vadiküla, Võhmetu, Koplitaguse, Koiduküla).

Kant on sotsiaalne ja kultuuriline asustuse algkooslus, millel on ühine „meie-tunne“. Ala, mida asustab konkreetne kogukond ja mis on neile „oma“. Moodustub enamasti mitmest asulast. Kandi moodustavad kas keskus ja selle ümber koondunud asulad või asulate rühm ilma olulise keskuseta. (Allikas: *Lääne – Viru maakonnaplaneeringu teemaplaneering Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2009-2015*).

Sääse aleviku sooline ja vanuseline koosseis 01.01.2020 seisuga:

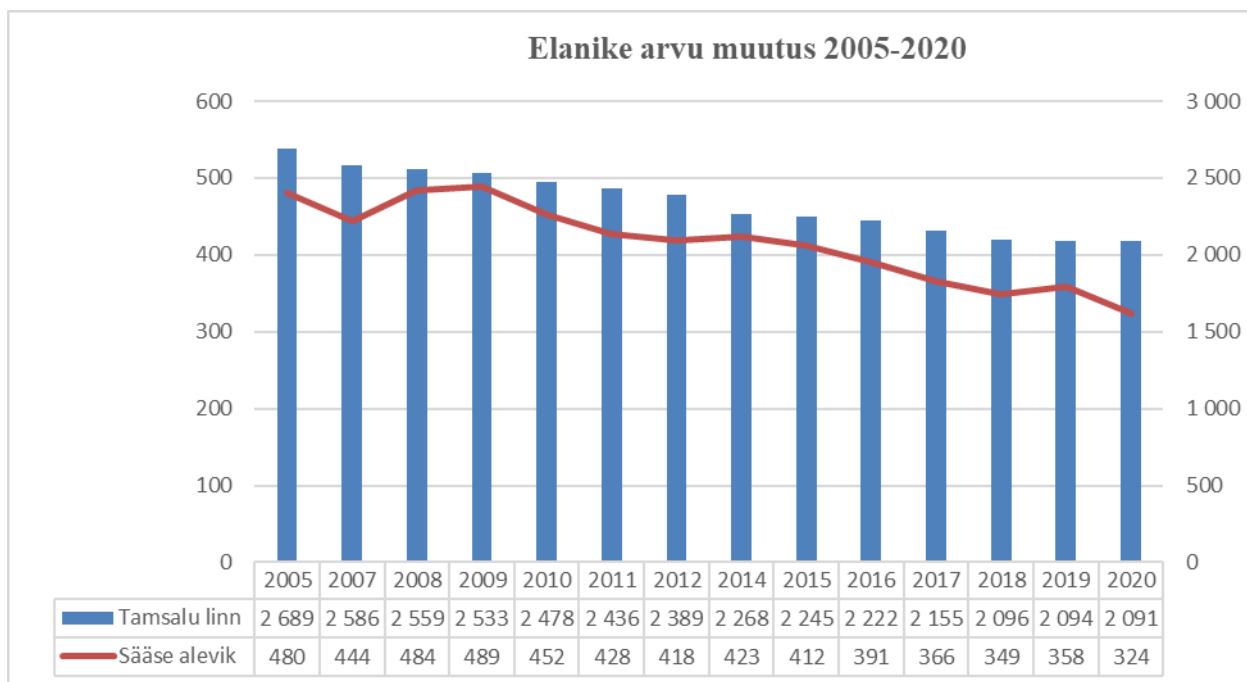
Vanus	Mehed	Naised	Kokku
0 - 15.a.	28	26	54
16 - 64.a.	102	84	186
65 - ... a.	20	64	84
Kokku	150	174	324

Allikas: Rahvastikuregister

Tamsalu linna sooline ja vanuseline koosseis 01.01.2020 seisuga:

Vanus	Mehed	Naised	Kokku
0 - 15.a.	167	166	333
16 - 64.a.	614	598	1212
65 - ... a.	190	356	546
Kokku	971	1120	2091

Allikas: Rahvastikuregister

Allikas: Rahvastikuregister

Viimastel aastakümnetel on mõlemas asulas elanikkond järjepidevalt vähenenud ja vananenud.

Haridus

Sääse lasteaia maja avati 27. mail 1974 ja kuulus Põdrangu sohvoosile. Lasteaed alustas tööd 6 rühmaga (2 sõime- ja 4 aiarühma). 2010. aastast kandis lasteaed nime Tamsalu Sääse Lasteaed.

Tamsalu lasteaia maja avas ukseid 27. septembril 1982 ja kuulus koondise „Eesti Põllumajandustehnika“ Tamsalu osakonnale. Alustati tööd 5 rühmaga, neist 2 sõime- ja 3 aiarühma, aasta pärast avati kuues rühm. Alates 2006 kannab lasteaed nime Tamsalu Lasteaed Kröll. 01.09.2017 liideti Tamsalu Sääse Lasteaed Tamsalu Lasteaiaga Kröll ühise juhtimise alla ning lasteaia nimeks on Tamsalu Lasteaed Kröll.

Tamsalu Gümnaasiumis õpib 2019/2020 õppeaastal 361 õpilast.

Traditsiooniliselt käivad Sääse aleviku ja Tamsalu linnaga piirnevate külade õpilased Tamsalu Gümnaasiumis.

Kooskõla planeeringute ja arengukavadega

Tapa valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamise kava aastateks 2020-2032 käsitleb Tamsalu/Sääse piirkonda ühtse tervikuna, kuna on moodustatud ühine reoveekogumisala. Vastavalt kavas kajastatud prognoosidele väheneb teenuse tarbijate arv aastaks 2032 ca 300 inimese võrra ja reostuskoormus väheneb ca 15% võrra. Joogivee ühiktarbimine jääb samaks s.o 80 l/päevas/inimese kohta.

Tapa valla kaugküttepiirkonna soojusmajanduse arengukava aastateks 2019-2032 käsitleb Tamsalu linna ja Sääse alevikku ühtse kaugküttepiirkonnana. Kaugkütte teenuse osutaja Tamsalu linna korruselamustele, munitsipaalhoonetele ning Sääse korruselamutele ja lasteaiahoonetele on munitsipaalettevõtte AS Tamsalu Kalor.

Koostatav Tapa valla üldplaneering lk 85 tehakse ettepanek ühendada Tamsalu linna ja Sääse alevik. Üldplaneeringu avalikustamine on toimunud 10.12.2019-10.01.2020 ja üldplaneeringu avalikud arutelud on toimunud 22.01.2020 kell 17:00 Tapa Kultuurikojas ja 23.01.2020 kell 17:00 Tamsalu Gümnaasiumis.

Koostatava Tapa valla üldplaneeringu alusel asuvad Tamsalu linn ja Sääse alevik tiheasustusalas ning näeb ette asulate liitmise.

Ajalooline ülevaade

Sääse alevik

Sääset on mainitud alles 1923. aastal. Alevik on tekkinud Sauvälja küla Sääse talust, mille David Julius Limberg ostis 1870. aasta paiku Põdrangu mõisnikult. Maatükkide juurde ostmisega moodustus suurtalu, millele rahvas pani nimeks Sääsemõisa. Limbergil oli ka lubjatehas ja pärast II Maailmasõda loodi Sääsele Põdrangu Sohvoosi osakond. 1970. aastatel on nimekirjas Sääse asundina, mis 1977.a nimetati alevikuks. Asulas on endise Põdrangu sohvoosi peahoone (1974-75) ja linnukasvatusteskeskus (Tamsalu linnuvabrik). Huviväärne on ka eramuks ümberehitatud, juugendstiilis endine härrastemaja (1912-1913). Nüüdse aleviku kohal olid 19. sajandil Tamsalu mõisa Sääse karjamõis (*Arkly*) ja Sääse saunaküla. David Julius Limbergi (1845-1913) peetakse Tamsalu lubjatööstuse rajajaks. Tema haldas XX sajandi algupoolel ka Kaarma ja Sääse mõisaid. Ehkki Tamsalu mõis rajati juba keskajal (esimesed teated pärinevad 1512. aastast), jäi see järgnevatel sajanditel vähese põllumaaga mõisakeseks, kus elanikke oli alla saja. Mõnda aega oli Tamsalu ühiste omanike kaudu seotud Moe mõisaga. Ka iseloomustab Tamsalu mõisa sage omanike vahetus. 19. sajandi jooksul nimetatakse valdajatena von Löwensterne, von Wendriche, von Harpesid. 20. sajandi algupoole kuulus mõis Elisabeth Ueksküll-Güldenbandtile, kes ise elas Riias, 1898. aastast elas mõisas aga rentnik Motitz Ueksküll-Güldenbandt. Peale Sääse abimõisa nimetatakse Tamsalul veel tol perioodil Händliku karjamõisa. Sääse karjamõis oli pigem suvemõis, mis kandis esindusfunktsiooni. Sellele viitab säilinud hoonestus – elumaja, kelder, abihoone (töenäoliselt tall-tõllakuur + ait), eelkõige aga mõisamaja esinduslik arhitektuur, mille autoriks loetakse tuntud Tallinna arhitekti E. Kühnerti.

(Allikas: Tapa muuseum).

Tamsalu linn

Tamsalu linn paikneb Eesti põhjaosas, Tallinnast ja Tartust 105 km, Pärnust ja Narvast aga 150 km kaugusel. 01.01.2017 seisuga on Tamsalu linnas elanikke 2155.

Esimesed teated Wolter von Plettenbergile kuulunud rüütlimõisa Tamsal olemasolust pärinevad 1512. aastast. Viimased mõisaomanikud, kuni 1919. aastani, olid Ueküllid. Mõisa peahoone paiknes praeguse kultuurimaja asukohas, lisaks suvemõis Uudeküläs.

2012. aastal tähistas Tamsalu esmamainimise 500. aastapäeva ajalookonverentsi ja mälestuskivi paigaldamisega kultuurimaja kõrvale.

Tamsalu asula kasvamine ja arenemine on tihedalt seotud Tallinn-Tartu raudtee rajamisega aastatel 1874-1876. Esimene rong läbis Tamsalut 2. augustil 1876. Vabadussõja ajal sai Tamsalu laiarööpalise ja kitsarööpalise raudtee sõlmjaamaks, sest 1919. aastal valmis kitsarööpaline raudtee Tamsalust Türi (kitsarööpaline raudtee suleti 1972. aastal).

Raudtee andis tööd ja teenistust paljudele inimestele, tulu tõusis ka kohalikel talumeestel ning nii mõnedki suutsid oma rendikohad mõisnikult päriseks osta. Raudtee olemasolu avas võimaluse lubjatööstuse arendamiseks. 1880. aastast põletati lupja maa-ahjudes, Maa-ahjude omanikeks olid Tamsalu mõisnik parun von Ueküll ja Sääse mõisnik Limberg. 1898.-1913. aastal ehitas Tamsalu mõisnik ringahjud ja 1907. aastal avas Sääse mõisnik esimese šahtahju. Lubjakivi transportimiseks ehitati kitsarööpaline raudtee Tamsalust Võhmata karjäärini. Lupja veeti välja Peterburi ja Saksamaale. Aastakümneid oli lubjatööstus Tamsalus suurim töoandja. Ringahjude töö lõpetati 1980. aastatel ja täielikult lõppes lubjatootmine Tamsalus 1994. aastal.

Praegu asub Tamsalu linna piiril Tamsalu Lubjapark - looduse- ja pärandkultuuriobjekt, kus mahajäetud tööstusmaastikust on kujundatud huvitav vaatamisväärsus. Lubjapargis saab tutvuda mitut tüüpi lubjapõletusahjudega, ka hiiglaslike ringahjudega. Öpperada tutvustab paepaljandit, lubjapõletuse ajaloolisi viise, tuhapuistangute looduslikku taimestumist ja taimeliike. Ees seisab väljapanekute laiendamine Eesti 100. sünnipäevaks rajatud esindustammikus paikneva omaaegse moonamaja (rahvasuus Kukuloss) paekivist müüridele.

XX sajandi teisel poolel arenes hoogsalt Tamsalu jõusöödatehas, hilisem TERKO ja Tamsalu Veskid. Tehase toodangut transporditi mitmetesse Nõukogude Liidu piirkondadesse. Tehas laienes, tööliste arv kasvas kiiresti, ehitati viiekordseid elumaju, olmehooneid, laululava. Suur osa töölistest tuli Nõukogude Liidu teistest liiduvabariikidest.

1950. aastal alustas tööd Tamsalu Masina-Meliratsioonijaam, hilisem Tamsalu EPT, mille põhitegevus oli metsakuivendus. AS Tamsalu EPT tegutseb tänaseni, muutunud on põhitegevus: toodetakse koppasid, metsa- ja teehooldusmasinaid, haagiseid, põllumajandusseadmeid. Tamsalu EPT kauaaegsed juhid Sergei Kurotškin ja Ants Arukuusk soodustasid igati spordiga tegelemist, ehitati võimla, ujula, suusarajad, tenniseväljakud.

1945. aastal alustas tegevust Tamsalu liipriimmutustehas, millest kujunes aastakümneteks keskkonnaprobleemide tekitaja ja põhjavee reostaja. Ajapikku asendati immutatud puit betoonist postide ja liipritega ning liipriimmutustehase asemele ehitati ehitusmaterjalide tehas, mis on tõusude ja mõõnadega töötanud tänaseni.

Tamsalul on huvitav ja mitmekülgne kultuurilugu. Esimese Eesti Vabariigi aastatel tegutsesid paljud seltsid ja ühingud (haridus-, nais- ja põllumeeste selts, tuletorjeühing, Ülemaalise Eesti Noorte Ühenduse osakond, lasteorganisatsioonid, spordi- ja isetegevusringid). Seltside eestvedamisel osteti riigilt lagunev Tamsalu mõisahoone ja selle müüridele ehitati talgute korras rahvamaja, mis 1934. aastal sai tulekahjus tugevasti kannatada. 1935. aastal rahvamaja taastati endisest uhkema: pöördlava ja oma elektriijaamaga (asulas sel ajal elektrit polnud). Kultuurielu oli 30. aastatel väga hoogne, tegutsesid näitering, laulukoor, rahvatantsijad, toimusid vabaõhuetendused, tantsupeod ja osalejaterohked Tamsalu karnevalid, ÜENÜ Tamsalu osakonna suunamisel hoogustus sporditegevus. (Allikas:Tapa muuseum).

Ühendamise eesmärk

VV määruse § 8 sätestab asustusjaotuse muutmise eesmärgid:

- 1) asustuses toimunud arengu kajastamine asustusjaotuses;**
- 2) asustusjaotuse kokkuleppeline ühitamine kohaliku kasutustavaga.

Kokkuvõte ja ettepanek

Võttes arvesse viimastel aastakümnetel Tamsalu linnas ja Sääse alevikus toimunud arenguid ja ühist funktsioneerimist on ettepanek liita Sääse alevik Tamsalu linnaga.

Eelnõu ja seletuskirja koostaja
Eelnõu esitaja ja ettekandja

ettevõtlusspetsialist Marko Teiva
ettevõtlusspetsialist Marko Teiva